ИСПОЛНИТЕЛЬНЫЙ КОМИТЕТ
АРСКОГО МУНИЦИПАЛЬНОГО РАЙОНА
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

площадь Советская, д.12, г.Арск, 422000

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
АРЧА МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ
БАШКАРМА КОМИТЕТЫ

Совет мәйданы, 12 нче йорт, Арча шәһәре, 422000

Тел. (84366)3-00-44, факс (84366)3-11-44. E-mail: archa@tatar.ru. www.arsk.tatarstan.ru

КАРАР

“ 26 ” октябрь 2016 ел **№ 1142**

2016-2020 елларга Арча муниципаль районының энергияне сак тоту һәм энергетика нәтиҗәлелеген арттыру муниципаль программасын раслау турында

«Энергияне сак тоту һәм энергетика нәтиҗәлелеген арттыру турында һәм Россия Федерациясенең аерым закон актларына үзгәрешләр кертү хакында» 2009елның 23 ноябрендәге 261-ФЗ номерлы Федераль законны үтәү йөзеннән Арча район башкарма комитеты карар бирә:

2016-2020 елларга Арча муниципаль районының энергияне сак тоту һәм энергетика нәтиҗәлелеген арттыру муниципаль программасын (алга таба - Программа) расларга;

2. Әлеге карарны Арча муниципаль районының рәсми сайтында Интернет мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә урнаштырырга;

3. Әлеге карарның үтәлешен тикшереп торуны Арча муниципаль районы Башкарма комитеты җитәкчесе урынбасары О.Е. Спичкинга йөкләргә.

Җитәкче И.Ә.Галимуллин

2016-2020 елларга Арча муниципаль районының энергияне сак тоту һәм энергетика нәтиҗәлелеген арттыру муниципаль программасы

2016 ел

ЭЧТӘЛЕК

ПРОГРАММАНЫҢ ПАСПОРТЫ 7

1. Татарстан Республикасы Арча муниципаль районының ягулык-энергетика комплексы характеристикасы 11

1.1. Җылылык белән тәэмин итү 11

1.2. Су белән тәэмин ителеш 13

күрсәткечләр 15

. 15

Бәя 15

Фараз 15

2015 15

2016 15

2017 15

2018 15

2019 15

2020 15

Су күтәрелү - барлыгы, мең кум. 15

687,0 15

687,0 15

687,0 15

687,0 15

687,0 15

687,0 15

Югалтулар - барлыгы, мең куб.м. 15

28,8 15

28,8 15

28,8 15

28,8 15

28,8 15

28,8 15

Югалтулар - барлыгы, % 15
4,19 15
4,19 15
4,14 15
4,10 15
4,05 15
4,00 15
Реализация - барлыгы, мең куб.м. 15
658,2 15
658,2 15
658,2 15
658,2 15
658,2 15
658,2 15
шул исәптән 15
бюджет учреждениеләре, мең куб.м. 15
61,7 15
61,7 15
61,7 15
61,7 15
61,7 15
61,7 15
халыкка, мең куб.м. 15
544,1 15
544,1 15
544,1 15
544,1 15
544,1 15
544,1 15
башка кулланучыларга, мең куб.м. 15

52,4 15

52,4 15

52,4 15

52,4 15

52,4 15

52,4 15

Моннан тыш, агып төшүче суларны чистартуның технологик регламентын үтәү, агып төшүче суларны норматив чистартуны тәэмин итә торган технологияләр нигезендә чистарту корылмалары комплексларын техник яктан яңадан коралландыру һәм агып төшүче суларда пычраткыч матдәләр агызуны киметүне икътисадый стимуллаштыру механизмнарын булдыру, шул исәптән су белән тәэмин итү һәм су түгү буенча челтәр хуҗалыгы объектларын төзү һәм реконструкцияләү, су белән тәэмин итү һәм су чыгару өлкәсендә норматив-хокукый базаны камилләштерү, су гигиенасы. 15

1.3. Электр белән тәэмин итү.. 16

16

күрсәткечләр 16

. 16

Бәя 16

Фараз 16

2015 16

2016 16

2017 16

2018 16

2019 16

2020 16

Электр энергиясе җибәрелде - барлыгы, мең кВтч. 16

88 855 16

91 692 16

94 422 16

96 331 16

97 237 16

98 661 16

шул исәптән 16

бюджет учреждениеләре, мең кВтч 16

7903 16

9308 16

10238 16

10970 16

11119 16

11795 16

халыкка, мең кВтч 17

36722 17

37970 17

39109 17

39891 17

40389 17

40803 17

башка кулланучыларга, мең кВтч 17

44230 17

44414 17

45095 17
45470 17
45729 17
46063 17
1.4. Газоснабжение 17
4.2. Торак йортларда энергияне сак тоту 23
4.3. Энергия ресурсларын кулланылуны коммерцияле исәпкә алу системасын оештыру 27
5. Программаны гамәлгә ашыру нәтиҗәләрен бәяләү индикаторлары исемлеге 32
6. Арча муниципаль районының энергетика балансы һәм энергияне сак тоту потенциалы 35
9. Кулланучылар арасында аңлату эше 42
10. Программаны ресурслар белән тәэмин итү һәм планлаштырыла торган 44
социаль-икътисадый файда 44
11. Энергияне сак тотуның норматив-хокукый базасын эшләү 48

ПРОГРАММАНЫҢ ПАСПОРТЫ

Программаның исеме	2016-2020 елларга Татарстан Республикасы Арча муниципаль районында энергияне сак тоту һәм энергетика нәтиҗәлелеген арттыру муниципаль программасы (алга таба - Программа)
Программаны эшләү өчен нигез (хокукый һәм норматив тәэмин итү)	«Энергияне сак тоту һәм энергетика нәтиҗәлелеген арттыру турында һәм Россия Федерациясенең аерым закон актларына үзгәрешләр кертү хакында» 2009 елның 23 ноябрендәге 261-ФЗ номерлы Федераль закон; «Энергияне сак тоту һәм энергетика нәтиҗәлелеген арттыру өлкәсендә региональ һәм муниципаль программаларга таләпләр турында» 2009 елның 31 декабрендәге 1225 номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте карары; Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2009 елның 1 декабрендәге 1830-р номерлы боерыгы 261-ФЗ номерлы гамәлгә ашыруга юнәлтелгән энергияне сак тоту һәм энергетика нәтиҗәлелеген арттыру чаралары планын раслау турында; «Энергияне сак тоту турында» 1998 елның 21 октябрендәге 1816 номерлы Татарстан Республикасы Законы; Татарстан Республикасында энергияне сак тоту һәм энергетика нәтиҗәлелеген арттыру чаралары планын раслау турында 2010 елның 9 мартындагы 356-р номерлы Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты күрсәтмәсе

Программаның заказчысы	АРЧА МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ БАШКАРМА КОМИТЕТЫ
Программаны төп эшләүче	Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы башкарма комитетының икътисад һәм финанс бүлеге
Программаның максатлары һәм бурычлары, төп максатчан индикаторлар һәм күрсәткечләр	Программа ягулык-энергетика ресурсларыннан рациональ файдалануны тәэмин итү, энергияне сак тоту чараларын гамәлгә ашыру, бюджет өлкәсе учреждениеләрендә энергетик нәтиҗәлелекне арттыру, Татарстан Республикасы Арча муниципаль районының социаль өлкәсен үстерү этикасында энергия чыгымнарын киметү исәбенә эшләнде. Энергияне сак тоту һәм энергия нәтиҗәлелеген күтәрү программасын эшләүнең һәм гамәлгә ашыруның төп бурычлары: - бюджет өлкәсе учреждениеләрендә энергия кулланының нәтиҗәлелеген күтәрүнең тотрыклы процессын тәэмин итү; - бюджет өлкәсе учреждениеләрендә энергияне сак тотуны һәм энергетика нәтиҗәлелеген арттыруны стимуллаштыру механизмнарын эшләтеп җибәрү; - энергияне сак тотуның потенциалын гамәлгә ашыруны тәэмин итә торган энергия нәтиҗәлелеге технологияләрен һәм материалларын, энергия куллану белән идарә итү системаларын кертү; - куллану барышында ягулык-энергетика ресурсларын исәпләүнең һәм үлчәүләрнең төгәллеген, дот- лылыгын һәм бердәмлеген тәэмин итү; - торак фондында энергетика ресурсларыннан файдалануның нәтиҗәлелеген арттыру; - коммуналь инфраструктура системаларында энергетика ресурсларыннан файдалануның нәтиҗәлелеген арттыру; - аларны тапшырганда, шул исәптән коммуналь инфраструктура системаларында, энергетика ресурслары югалтуларын киметү; - файдаланыла торган энергетика ресурсларын исәпкә алу приборлары белән тәэмин ителешнең дәрәҗәсен күтәрү; - муниципаль учреждениеләрнең энергетика ресурслары белән тәэмин итүгә бюджетлар чыгымнарын кыскарту; - энергияне сак тоту һәм энергетика нәтиҗәлелеген арттыру чараларын финанслауга кулланыла торган бюджеттан тыш чаралар күләмен арттыру
ПРОГРАММАНЫ ГАМӘЛГӘ АШЫРУ СРОГЫ ҺӘМ ЭТАПЛАРЫ	2016 - 2020 еллар

Төп чаралар исемлеге	торак фондында кулланыла торган энергетика ресурсларын исәпкә алу приборларын, шул исәптән исәпкә алуның интеллектуаль приборларын, автоматлаштырылган системаларны һәм диспетчерлаштыру системаларын кулланып, җиһазлау чаралары; энергияне сак тоту һәм энергетика нәтиҗәлелеген арттыру өлкәсендәге проектларны һәм чараларны, техник-икътисадый нигезләрне, бизнес-планнарны эшләүне дә кертеп, инвестицияләргә әзерләү, җылылык белән тәэмин итү, су белән тәэмин итү һәм су бүлеп бирү схемаларын эшләү, шулай ук энергетика тикшеренүләрен үткәрү чаралары; җылылык энергиясен эшләп чыгару, электр һәм җылылык энергиясен тапшыру өчен кулланыла торган җиһазларны модернизацияләү чаралары, шул исәптән файдалы гамәлнең югары коэффициенты булган җиһазларга алыштыру, эшчәнлекнең җайга салына торган төрләрен гамәлгә ашыруның энергетика нәтиҗәлелеген арттыру максатларында инновацион чишелешләр һәм технологияләр кертү; икенчел энергетика ресурсларын һәм (яисә) торгызыла торган энергия чыганакларын энергия чыганаклары буларак куллануны киңәйтү чаралары; эшчәнлекнең җайга салына торган төрләрен гамәлгә ашырганда энергетика ресурсларын куллануны үз ихтыяҗларына киметүгә юнәлдерелгән чаралар; электр энергиясен, җылылык энергиясен югалтуларны кыскарту чараларын, аларны тапшырганда; су тапшырганда (транспортировкада) кулланыла торган электр энергиясе күләмнәрен киметү чаралары; аны тапшырганда су югалтуны киметү чаралары; транспортның мотор ягулыгы, табигый газ, газ катнашмасы, сыеклаштырылган углеводород газы, электр энергиясе сыйфатында кулланыла торган бензин һәм дизель ягулыгын алмаштыру чаралары, табигый газ, табигый газ газы, электр энергиясе чыганакларына файдалануның, урнашуның якын булуын, мондый алмаштыруның икътисадый максатка ярашлылыгын исәпкә алып, шулай ук тариф җайга салуын һәм гражданнарның түләүне алу мөмкинлеген исәпкә алып; энергияне сак тоту һәм энергетика нәтиҗәлелеген арттыру өлкәсендә укыту чаралары; муниципаль берәмлек территориясендә энергияне сак тотуга һәм энергетика нәтиҗәлелеген арттыруга мәгълүмати ярдәм күрсәтү һәм пропагандалау чаралары, шул исәптән энергияне сак тоту һәм энергетика нәтиҗәлелеген арттыру өлкәсендә демонстрацион үзәкләр булдыруга юнәлтелгән чаралар;
Төп чараларны үтәүчеләр	Җирле үзидарә органнары, ТКХ оешмаларының һәм предприятиеләренең җайга салына торган эшчәнлек төрләрен гамәлгә ашыручы оешмалар, идарәче компанияләр, бюджет учреждениеләре, энергия ресурсларын башка кулланучылар
Программаны финанслауның чыганаклары һәм күләмнәре	Программаны финанслауның гомуми күләме барлык чыганаклар хисабыннан 23.485 млн. сум,[1] шул исәптән Арча районының берләштерелгән бюджеты хисабына - 3,653 млн. сум; Татарстан Республикасы бюджеты акчалары исәбеннән - 3,186 млн. сум; федераль бюджет акчалары исәбеннән - 1,063 млн. сум; бюджеттан тыш чыганаклар исәбенә - 15.58 млн. сум (шул исәптән: энергия ресурсларын кулланучыларның үз чаралары исәбенә - 11,543 млн. сум).

[1] - Үткәрелгән конкурслар нәтиҗәләре буенча финанслау күләме төзәтелергә тиеш һәм чираттагы финанс елына Арча муниципаль районының берләштерелгән бюджетын формалаштырганда ел саен ачыкланалар.

Программаны гамәлгә ашырудан соңгы нәтиҗәләр көтелә	Арча муниципаль районының социаль өлкәсен үстерүгә юнәлдереләчәк энергияне сак тоту чаралары уздыру нәтиҗәсендә финанс чараларын бушату.
Программаны гамәлгә ашыруны тикшереп тору системасы	Программаны гамәлгә ашыру һәм аның күрсәткечләрен мониторинглау эшләрен координацияләү Арча муниципаль районы башкарма комитетының икътисад һәм финанс һәм инфраструктура үсеше бүлеге тарафыннан гамәлгә ашырыла. Программаның заказчысы хисаптан соң килүче айның 15 нче числосына кадәр ярты елга бер тапкыр Программаны Арча муниципаль районы Советына, шулай ук Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетына гамәлгә ашыру барышы турында хисап бирә.

1. Татарстан Республикасы Арча муниципаль районының ягулык-энергетика комплексы характеристикасы

1.1. Җылылык белән тәэмин итү

Арча муниципаль районы чикләрендә җылылык энергиясен тәэмин итүче түбәндәге оешмалар була, аларның эшчәнлеге җылылык энергиясен җибәрү өлешендә җайга салына торган оешмалар:

- «Тепло-Сервис» ҖЧҖ.

Районның социаль өлкә объектлары өчен төп җылылык җитештерүче һәм тәэмин итүче - «Тепло-Сервис» ҖЧҖ.

1.1.1 Таблицада җылылык белән тәэмин итүче оешмалар киселешендә районның котель хуҗалыгы исемлеге китерелә.

1.1.1. **нче таблица** АМР буенча коммуналь котельныйлар исемлеге

№	Объект (котельная, №)	билгеләнгән куәте (Гкал/ч)	казаннар			Йөкләнеш (Гкал/сәг)	Шартнамәдәге йөкләнеше (Гкал)			
			тип	.	КПД, %		Атакалу	ГВС	Вентиляция	Барлыгы
	Арча шәһәре «Тепло-Сервис» ҖЧҖ									
1	Котельный-Галактионова 27б	16,4	ВК-21 КВГ-7,5	4	85 91	2,64	1,3			1,3
2	Котельный- Банковская д. 29а	0,2	Микро-100	2	92	0,18	0,09			0,09
3	Котельный-Галактионова 11 а	0,077	СГ-43 RS-А-40	1 1	85,5 93	0,064	0,032			0,032
4	Котельный-ТАССРның 90 еллыгы, 29В	1,0	RS-500	2	93	0,658	0,329			0,329
5	Котельный-Больтая ур., 77,5 нче гимназия	1,10	КВГ-500	2	87	0,473	0,24			0,24
6	Котельный -Бәширов ур., 12	0,4	RS-А-200	2	87	0,2	0,094			0,094
7	Котельный-Сов. мәйданы 25 й.	0,077	СГ-43	2	85,5	0,074	0,043			0,043
8	Котельная -Ватыйзовлар, 16 й.	0,2	СГ-43	2	85,5	0,11	0,047			0,047
9	Котельный-Новая ур., 16 й.	0,5	RS-А-250	2	93	0,42	0,19			0,19
10	Котельный- Себер тракты, 14а	1,0	RS-А-500	2	93	0,48	0,24			0,24
11	Котельный -, Галактионов ур., 31 й.	1,0	СГ-43 АОГВ-29-1	1 1	85,5 85	0,062	0,042			0,042
	Арча шәһәре «Тепло-Сервис» ҖЧҖ буенча барлыгы	**21,954**		**24**		**5,361**	**2,647**			**2,647**

Арча муниципаль районы буенча төп күрсәткечләр 1.2.

2015 елда Арча муниципаль районы буенча жылылык энергиясен куллану 1.1.2 нче таблица.

Атамасы	Жылылык, Гкал		ГВС, Гкал		Вентиляция		Барлыгы, Гкал	
	2015 г.	2016 ел	2015 г.	2016 ел	2015 г.	2016 ел	2015 г.	2016 ел
Торак фонды	41,016	41,016					41,016	41,016
Сәламәтлек саклау (1 учр.)	1624,695	1624,695					1624,695	1624,695
Мәктәпләр (7учр.)	5346,262	5346,262					5346,262	5346,262
Вузлар								
Балалар бакчалары (5 учр.)	2396,682	2396,682					2396,682	2396,682
Техникумнар һәм ПУ (1 учр.)	1561,486	1561,486					1561,486	1561,486
Башка бюджет оешмалары (9 учр.)	1731,439	1731,439					1731,439	1731,439
Стройиндустрия	0	0					0	0
Сәнәгать предприятиеләре	0	0					0	0
Транспорт	0	0					0	0
Авыл хужалыгы	0	0					0	0
Зверосовхозлар	0	0					0	0
Урман хужалыклары	0	0					0	0
Башкалар	807,5	807,5					807,5	807,5
Барлыгы жылылык куллану	**13509,07**	**13509,07**					**13509,07**	**13509,07**

1-1 нче рәсем

Бюджет кулланучылары арасында жылылык энергиясенең төп өлеше район мәгариф учреждениеләренә - мәктәпләргә һәм балалар бакчаларына туры килә (1-2 нче рәсем).

1-2 нче рәсем

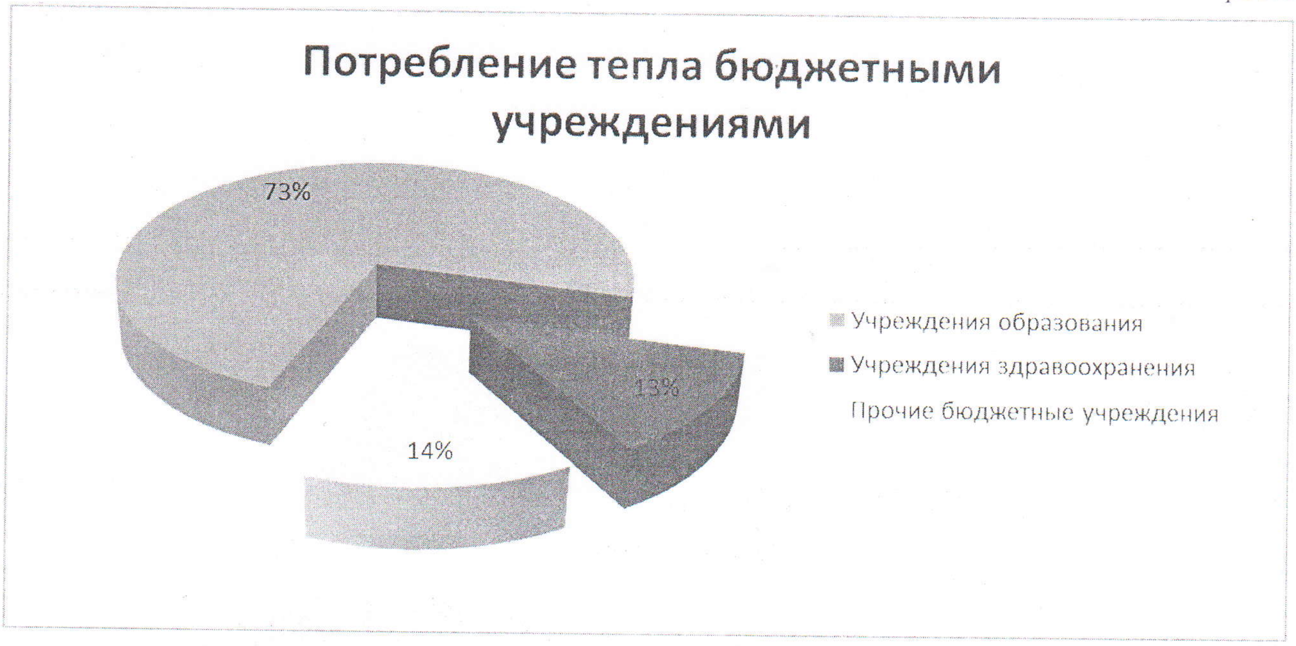

Районның җылылык-энергетика хуҗалыгында төп проблема - мораль һәм физик яктан искергән җиһазлар, искергән челтәрләр, шулай ук котельныйларның, җирлекләрне җылыту системаларын үзәкләштерү һәм кулланучыларның бер өлеше җылылык белән тәэмин итүнең автоном чыганакларына күчү сәбәпле, йөкләнешенең җитәрлек булмавы.

Аерым алганда, Арча шәһәренең Галактионов урамындагы иң зур котельный ЖЧЖ, 27б йорт, 13 Гкал/сәг.билгеләнгән куәт белән (4 ВК-21 һәм КВГ-7,5 казаны) нибары 1,3 Гкал/сәг тәшкил итә. Җир асты, ППУда каналсыз челтәрләр.

2011 елда күпфатирлы торак фондын һәм бюджет өлкәсе объектларын, һәрбер кулланучыда 2 контурлы газ казаннары урнаштырып, индивидуаль җылылык белән тәэмин итүгә күчерү тәмамланды.

3 елда тәэмин итүчеләр киселешендә 2016 елга җылылык энергиясенә расланган тарифлар турында мәгълүмат китерелә.

1.1.3 нче таблица

№	Җылылык белән тәэмин итүче оешма исеме	Тариф 2016 елга, сум/Гкал
1	Арча шәһәре «Тепло-Сервис» ЖЧЖ	1927,66

1.2. Су белән тәэмин ителеш

«Водоканал-Сервис» ҖЧҖ эшчәнлеге Арча шәһәре халкын, предприятиеләрен, оешмаларын һәм учреждениеләрен сыйфатлы эчәргә яраклы су белән, агып төшүче суларны киләчәктә чистарту белән өзлексез тәэмин итүгә юнәлдерелгән.

Эчә торган су белән тәэмин итү чыганаклары - 30 грунт су алу җайланмасы: шулардан 3 - капма-каршы чишмәләр, 27 - артезиан скважиналары.

Гамәлдәге сууткәргечләрнең гомуми куәте тәүлегенә 12,1 м3 тәшкил итә.

Предприятиегә хезмәт күрсәтүдәге сууткәргеч челтәрләрнең гомуми озынлыгы 01.01.2016г. - 211,8 км тәшкил итә, шуларның 33 км - иске челтәрләр.

Арча муниципаль районы кулланучыларының барлык категорияләре буенча гомуми су куллану 2015 елда 658мең куб. м күләмендә бәяләнә, шуларның 82%ы халыкка туры килә.

«Водоканал-Сервис» ҖЧҖ оешмасы Арча шәһәрен су белән тәэмин итә һәм ел саен 660 мең куб метрга кадәр хуҗалык эчә торган су сата (Арча районы буенча гомуми су сатуның 50%ы).

Районның күпчелек авыл җирлекләрен су белән тәэмин итү скважиналардан гамәлгә ашырыла, су чыгымнарын исәпкә алу алып барылмый һәм чыгымнар гадәттә шәхсиләштерелмәгән. Электр энергиясе чыгымнары суны күтәртү һәм суыртуга, челтәрләрне һәм корылмаларны эксплуатацияләүгә чыгымнар мондый очракларда җирле үзидарә органнары тарафыннан халык исәбеннән исәп-хисап ысуллары белән компенсацияләнә. Якынча бәяләүләр буенча АМР авыл җирлекләрендә яшәүчеләр куллана торган суның күләме 600 мең куб.м/г тәшкил итә.

Хәзерге вакытта Арча шәһәрендә һәм Яңа Кенәр бистәсендә су белән тәэмин итү «Водоканал-Сервис» ҖЧҖ тарафыннан гамәлгә ашырыла.

Арча шәһәре буенча еллык су куллану 658,3 мең куб. м тәшкил итә, шул исәптән:

- 544,1 мең куб.м (82,3%) халкы;
- бюджет оешмалары 61,7 мең куб. м (9,4%);
- башка кулланучылар 52,5 мең куб.м (7,9%).

Күпчелек авыл торак пунктларында су белән тәэмин итү җирлекләрнең җирле советлары балансында артезиан су коймаларыннан гамәлгә ашырыла.

Су басу шәһәрнең Коньяк өлешендә урнашкан канализациянең биологик чистарту корылмаларына агып төшүче сулар белән шәһәр канализация челтәрләренә озатыла. Шәһәрне канализацияләү системасы гомумпланлаштырылган, хозфекаль. Канализация челтәрләре һәм корылмалары 2015 елның ноябрендә "Водоканал-Сервис" ҖЧҖнең аренда шартнамәсе буенча хезмәт күрсәтү балансына кабул ителде.

Канальләшү шәһәр территориясенең 52,2 %ын гына колачлаган, ә калган 47,8

%ы җир асты чокырларыннан файдаланган. Түбәнчелекләрдән агып чыккан су БОС тагы «Водоканал-Сервис» ҖЧҖнең махсус техникасы белән шартнамәләр нигезендә чыгарыла.

Канализация коллекторларының озынлыгы 16,8 км тәшкил итә, шуларның 2,8 км ы авария хәлендә. Канализация челтәрләрендә 437 коесы бар. БОС Паспорт куәте 2000 м3/тәүлек тәшкил итә. Уртача тәүлеклек чистарту корылмалары 1219 м3/тәүлек тәшкил итә.

Су белән тәэмин итү һәм су бүлеп бирү буенча төп проблемалар түбәндәгеләр:

- искергән челтәрләрнең проценты югары;
- шәһәрнең канализация дәрәҗәсен 45 %тан 70 %ка кадәр арттыру;
- КНС-1 реконструкциясе.

1.2.1 «Водоканал-Сервис» ҖЧҖ эшчәнлегенең төп күрсәткечләре

күрсәткечләр	.	Бәя	Фараз			
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Су күтәрелү - барлыгы, мең кум.	687,0	687,0	687,0	687,0	687,0	687,0
Югалтулар - барлыгы, мең куб.м.	28,8	28,8	28,8	28,8	28,8	28,8
Югалтулар - барлыгы, %	4,19	4,19	4,14	4,10	4,05	4,00
Реализация - барлыгы, мең куб.м.	658,2	658,2	658,2	658,2	658,2	658,2
шул исәптән						
бюджет учреждениеләре, мең куб.м.	61,7	61,7	61,7	61,7	61,7	61,7
халыкка, мең куб.м.	544,1	544,1	544,1	544,1	544,1	544,1
башка кулланучыларга, мең куб.м.	52,4	52,4	52,4	52,4	52,4	52,4

Моннан тыш, агып төшүче суларны чистартуның технологик регламентын үтәү, агып төшүче суларны норматив чистартуны тәэмин итә торган технологияләр нигезендә чистарту корылмалары комплексларын техник яктан яңадан коралландыру һәм агып төшүче суларда пычраткыч матдәләр агызуны киметүне икътисадый стимуллаштыру механизмнарын булдыру, шул исәптән су белән тәэмин итү һәм су түгү буенча челтәр хуҗалыгы объектларын төзү һәм реконструкцияләү, су белән тәэмин итү һәм су чыгару өлкәсендә норматив-хокукый базаны камилләштерү, су гигиенасы.

1.3. Электр белән тәэмин итү

Арча муниципаль районын электр белән тәэмин итү «Татэнергосбыт» ААҖ тарафыннан Идел буе электр челтәрләренең Арча РЭСы челтәрләре буенча гамәлгә ашырыла.

2015 елда Арча муниципаль районы буенча электр энергиясен гомуми куллану - 88,855 млн. кВ, шул исәптән:

- 36,722 млн.кВ*сәг (41 проценттан артык) - халык;
- 19,907 млн. кВ*сәг (22%тан артык) - агросәнәгать секторы;
- 11,573 млн. кВ *сәг (якынча 13%) - сәнәгать предприятиеләре;
- 1,621 млн. кВ *сәг (якынча 2%) - төзелеш индустриясе предприятиеләре;
- 7,903 млн. кВ сәг (якынча 9%) - социаль өлкә бюджет учреждениеләре, җирле үзидарә, шулай ук урамнарны яктырту.

1-3 нче рәсем

1.3.1 нче таблица энчәнлегенең төп күрсәткечләре «Энергосбыт» предприятиесенең Идел буе филиалы

күрсәткечләр	.	Бәя	Фараз			
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Электр энергиясе җибәрелде - барлыгы, мең кВтч.	88 855	91 692	94 422	96 331	97 237	98 661
шул исәптән,						
бюджет учреждениеләре, мең кВтч	7903	9308	10238	10970	11119	11795

халыкка, мең кВтч	36722	37970	39109	39891	40389	40803
башка кулланучыларга, мең кВтч	44230	44414	45095	45470	45729	46063

1.4. Газоснабжение

Арча районы кулланучыларын табигый газ белән тәэмин итүне «Сабыгаз» ЭНУ гамәлгә ашыра. 2015 елда сатылган газның төп өлеше (гамәлгә ашыруның гомуми күләменең 70%тан артыграгы) район халкына туры килә, тагын 6,7% - коммуналь энергетикага (кара1.4.1 нче таблица.).

1.4.1 нче таблица. Табигый газ куллану
2015 елда АМР буенча

№	Кулланучылар категорияләре	Гомуми еллык газ куллану, мең куб.м
1	Торак-коммуналь сектор (халык)	54010
2	Бюджет учреждениеләре	4456
3	Сәнәгать предприятиеләре	11205
4	Төзелеш индустриясе предприятиеләре	831
5	Агросәнәгать секторы, җәнлек совхозлары	827
6	Транспорт	98
7	Энергетика	5131
	БАРЛЫГЫ:	**76558**

1-4 нче рәсем

2. Программаның максатлары, бурычлары

2016-2020 елларга Арча муниципаль районының энергияне сак тоту һәм энергетика нәтиҗәлелеген күтәрү муниципаль программасының төп максатларын түбәндәгечә формалаштырырга мөмкин:

→ районның социаль-икътисадый мөнәсәбәтләренең һәм тормыш торышының барлык сегментларында энергия ресурсларыннан файдалануның нәтиҗәлелеген арттыру;

→ кулланучыларны энергияне саклауга стимуллаштыру механизмнарын камилләштерү;

→ кулланучыларны энергияне сакчыл тоту процессына актив җәлеп итү, районның киң катламнарының аңында теләсә нинди энергия ресурсларын экономияле тотуның объектив кирәклеге тамыр җәйү.

Әлеге Программаның төп бурычлары:

→ энергияне сак тоту потенциалын ныгыту, муниципаль продуктның энергия сыйдырышлылыгын 2007 ел дәрәҗәсенә карата 40 %ка киметү;

→ электр энергиясен, җылылык энергиясен һәм суны куллануның чагыштырма күрсәткечләрен киметү, шул исәптән бюджет учреждениеләре тарафыннан 2020 елга барлык энергия ресурсларын куллануның кимендә 15 %ка кимүе (2016 елдан башлап ел саен кимендә 3 %);

→ тапшырылган вакытта һәм турыдан-туры кулланучыларда энергия ресурслары югалтуларын киметү;

→ энергия ресурсларын сатып алуга бюджет чыгымнарын кыскарту;

→ ягулык куллану күләмнәрен кыскарту исәбенә янган продуктларны чыгаруны, шул исәптән зарарлы матдәләрне чыгаруны кыскарту;

→ халык һәм кулланучыларның башка төркемнәре арасында энергия һәм ресурсларны саклау буенча актив пропаганда.

Программа 2016 - 2020 еллар дәвамында бер этапта гамәлгә ашырыла. Барлык техник-икътисадый күрсәткечләр күрсәтелгән чорга билгеләнгән. 2020 елга кадәр программа чараларын гамәлгә ашыру темпларын һәм нәтиҗәлелеген 2016 елдан саклап калу шартларында берничә фаразлау күрсәткече формалаштырылган.

3. Муниципаль программаны гамәлгә ашыру сроклары һәм этаплары

3 нче таблица.1 Муниципаль заказчының программаны гамәлгә ашыру белән идарә итү буенча еллык эш планы

№ т/б	Эшләр исеме	Башкару сроклары	Катнашучы
1	2	3	4
1.	Бер елга планлаштырылган торак йортларда, сәламәтлек саклау һәм мәгариф объектларында энергияне сак тоту чараларын гамәлгә кертү буенча эшләр составын төгәлләштерү, җиһазлар типларын сайлау һәм һәр объект буенча энергияне сак тоту чараларын аерым гамәлгә кертү буенча эшләр бәясен бәяләү, кирәк булганда проект-смета документациясен эшләүне оештыру	III квартал	Шәһәр һәм авыл җирлекләре, мәгариф идарәсе, мәдәният идарәсе, үзәк район хастаханәсе h.б. җаваплы вәкилләре.
2.	Конкурс документларын әзерләү (лотлар буенча бизәкләр белән) һәм программа чараларын гамәлгә ашыру башкаручыларны сайлап алуга конкурс уздыру	III квартал	АМР башкарма комитеты
3.	Муниципаль предприятиеләрдә энергияне сак тоту эшләре планын төгәлләштерү	III - IV квартал	Муниципаль предприятиеләр
4.	Энергияне сак тотуны пропагандалау эшләрен оештыру	III - IV квартал	Шәһәр һәм авыл җирлекләренен җаваплы вәкилләре
5.	Пилот проектлары буенча эшләрне оештыру	III - IV квартал	АМР башкарма комитеты
6.	Планлаштырылган елга эшләрнең җыелма планы Энергияне сак тоту буенча комиссиягә килештерүгә һәм алга таба Арча муниципаль районы администрациясе башлыгы урынбасарына раслауга юнәлтелә.	һәр елның IV кварталы - Программаны гамәлгә ашыруның алдагы еллары өчен	
7.	2016 һәм аннан соңгы елларда энергияне сак тоту чараларын гамәлгә кертү өчен планлаштырылган торак йортларның, мәгариф һәм сәламәтлек саклау объектларының адреслы исемлеген төзү, җиһазлар типларын сайлау һәм энергияне сак тотучы чараларны гамәлгә кертү буенча эшләр бәясен аерым бәяләү, кирәк булганда проект-смета документациясен эшләүне оештыру.	Программаны гамәлгә ашыру елыннан алдагы елның III - IV кварталы	Шәһәр һәм авыл җирлекләре, мәгариф идарәсе, мәдәният идарәсе, үзәк район хастаханәсе h.б. җаваплы вәкилләре.

№ т/б	Эшләр исеме	Башкару сроклары	Катнашучы
1	2	3	4
8.	Энергетика тикшерүе (энергия аудиты) үткәрү объектларын сайлау	2016 елның октябре - Программаны гамәлгә ашыруның беренче елы өчен; Алдагы елның IV кварталы - Программаны гамәлгә ашыруның алдагы еллары өчен	АРЧА МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ БАШКАРМА КОМИТЕТЫ
9.	АМР объектларына энергоаудит үткәрү өчен конкурс документациясен әзерләү (лотлар буенча бизәкләр белән) һәм энергетика тикшерүе оешмаларын сайлап алуга конкурс уздыру	2016 елның октябре - Программаны гамәлгә ашыруның беренче елы өчен; Алдагы елның IV кварталы - Программаны гамәлгә ашыруның алдагы еллары өчен	АРЧА МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ БАШКАРМА КОМИТЕТЫ
10.	Конкурс документларын әзерләү (лотлар буенча бизәкләр белән) һәм 2017 елгы программа чараларын гамәлгә ашыруны башкаручыларны сайлауга конкурс уздыру	2010 елның октябре	АРЧА МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ БАШКАРМА КОМИТЕТЫ

4. Энергия ресурсларын кулланганда энергияне сак тоту

4.1. Бюджет өлкәсе оешмаларында энергияне сак тоту

2016 елның 1 гыйнварына Арча районында түбәндәге бюджет учреждениеләре файдалануда:

мәктәпләр - 91;

мәктәпкәчә учреждениеләр - 55;

башка мәгариф учреждениеләре - 7;

медицина учреждениеләре - 59;

мәдәният объектлары һәм учреждениеләре - 137;

бюджеттан финансланучы башка учреждениеләр - 35.

Бюджет учреждениеләре били торган биналарның гомуми мәйданы - 207,6 мең кв.м, АМР бюджет өлкәсе хезмәткәрләре саны - 4075 кеше.

Арча районының социаль өлкә объектлары тарафыннан 2015 елда гомуми куллану түбәндәгечә булган:

электр энергиясе - 7,903млн. кВт*сәг;

җылылык энергиясе - 14,90 мең Гкал;

су - 107,3 мең куб.м;

табигый газ - 4,456 млн. куб.м.

"Энергияне сак тоту һәм энергетика нәтиҗәлелеген арттыру турында һәм Россия Федерациясенең аерым закон актларына үзгәрешләр кертү турында" 2009 елның 23 ноябрендәге 261-ФЗ номерлы федераль законның 24 маддәсенең 1 өлеше нигезендә бюджет учреждениеләре 2016 елдан башлап 5 ел дәвамында энергия ресурсларының һәркайсын еллык куллануны кимендә 3%ка киметергә тиеш, бу, нәтиҗәдә, 2020 елга кимендә 15%ны экономиягә китерәчәк.

Күрсәтелгән ТЭР куллану темплары бюджет учреждениеләре киселешендә Программа буенча энергияне сак тоту фаразы нигезенә салынган (4.1.1).

Таблица 4.1.1 Социаль өлкә учреждениеләрендә, бюджет учреждениеләрендә энергия ресурсларын экономияләү күрсәткечләре Арча районы

№	күрсәткечләр	Барлыгы 2016-2020 елларга.	шул исәптән еллар буенча				
			2016 ел	2017 ел	2018 ел	2019 ел	2020 ел
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**
1.	Электр энергиясен кулланунын еллык кыскаруы, мең кВт*сәг	3 708	405	607	809	876	1 011
2.	Су куллануның еллык кимүе, мең куб м.	59,01	6,44	9,66	12,87	13,95	16,09
3.	Табигый газ куллануның еллык кыскаруы, мең куб м.	1 549,3	267,4	90,1	289,7	489,3	413,0
4.	Электр энергиясен суммар экономияләү (үсә торган нәтиҗә), мен кВт сәгать	-	607	1 214	2 023	2 899	3 910
6.	Суның гомуми экономиясе (үсә торган нәтиҗә), мең куб м.	-	9,66	19,32	32,19	46,14	62,23
5.	Газның суммар экономиясе (үсә торган нәтиҗә), мең куб м.	-	-179,6	-89,6	200,1	689,3	1 102,3
7.	**Тотрыкланган ягулык-энергетика ресурсларының бәясе, мең сум**	**14 545,7**	**1 172,3**	**3 111,9**	**6 180,5**	**10 378,1**	**14 545,7**

Бюджет даирәсе объектларында энергияне сак тотуга юнәлдерелгән төп чаралар биналарның җылылык югалтуларын киметү һәм электр энергиясен кулланууны киметү буенча чаралар булырга тиеш.

Әлеге Программаны гамәлгә ашыруга юнәлдерелгән финанслау күләменә карап, 2016-2020 еллар дәвамында түбәндәге чаралар үтәлергә мөмкин:

- барлык объектларда, шул исәптән урам яктырткычларында энергияне саклаучы яктырткычларга кызыктыру лампаларын алмаштыру;
- мәктәп спорт залларының пыяласын алыштыру;
- җылылык белән тәэмин итүнең эчке системаларын һәм заманча энергетик яктан нәтиҗәлерәк җиһазларга алмаштырылган ГВСны реконструкцияләү.

Күрсәтелгән энергия саклау чараларын уздыруның максаты шулай ук һәр конкрет очракта да энергия аудиторлык нәтиҗәләре буенча нигезләнә.

4.2. Торак йортларда энергияне сак тоту

Арча районының торак фонды гомуми мәйданы 1,215 млн. кв.м тәшкил итә, шул исәптән күпфатирлы торак йортлар - 0,144 млн. кв.м. Район халкы 2016 елның 01 гыйнварына 52,403 мең кеше (шул исәптән Арча шәһәрендә - 20,04 мең кеше) тәшкил итә һәм энергия ресурсларын һәм суны иң эре кулланучы булып тора. ӘМР халкы буенча ягулык-энергетика ресурсларын еллык куллану:

- 36,722 мең кВт*сәг электр энергиясе;
- 41,016 Гкал җылылык энергиясе,
- 544,1 мең куб. м су;
- 54,01 мең куб.м. табигый газ.

Гомумән алганда, бу гомумрайон электр энергиясен куллануның 41 % ка якыны, 82 % тан артыгы - су, 70 % ы - газ.

4-1 нче рәсем

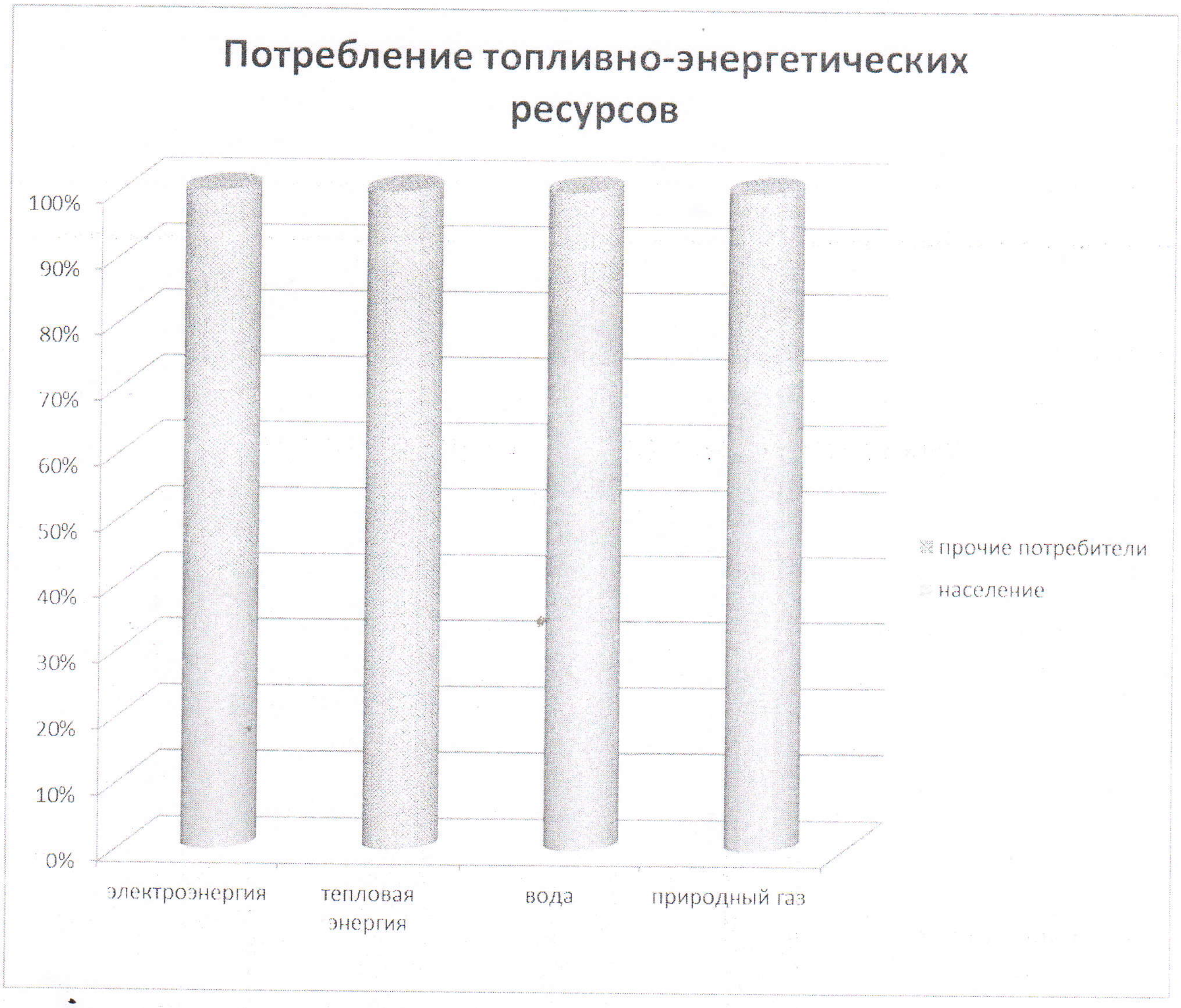

2016 елның 1 гыйнварына 15111 торак йорт файдалануга тапшырылган, шул исәптән 194 - күпфатирлы торак йорт. Бигрәк тә Арча шәһәре өчен типик 2-3 катлы кирпеч торак йортлары 70-90 нчы елларда төзелгән, шулай ук 2000 елдан соң төзелгән йортлар.

Беренче массалы серияләрдәге торак йортларның тышкы ягын яклау сыйфатының түбән булуы җылылык энергиясен кулланунын югары дәрәҗәдә булуына төп сәбәп булып тора һәм биналарны җылылык белән яклау буенча заманча таләпләргә җавап бирми (җылылык югалту конструкцияләре аша 30 - 40% ка җитә).

Торак биналарның энергетик нәтиҗәлелеген күтәрү өчен тәкъдим ителә торган чаралар исемлегенә түбәндәге эшләр керә:

- киртәләүче өслекләрне җылылык белән яклауны көчәйтү (шул исәптән иске тәрәзәләрне пыяла пакетларга алыштыру, коймаларне һәм балконнарны пыялалау);

- ярыкларны һәм тәрәзә һәм ишек уемнарының тыгызлыкларын тыгызлап алу, керү ишекләрен китереп житкерүчеләрне урнаштыру юлы белән һаваның инфильтрациясе булган җылыны югалтуны киметү;
- җылытмый торган подвалларда һәм чормаларда эчке торба үткәргеч су системаларын җылылык изоляцияләү (җылылык изоляциясен торгызу);
- радиаторларның эчке ослегеннән һәм реагент промывкасының торба үткәргеч системаларыннан җиһазлар демонтажыннан башка катламнарны алып ташлау исәбенә гидравлик һәм җылылык югалтуларын киметү;
- заманча энергия саклаучы яктырткычлар, яктылык диодлары нигезендә эчке яктырту системасын модернизацияләү;
- подъездларны, баскычларны яктырту системаларын автомат җайга салу системалары (хәрәкәт датчиклары, присутствие) белән җиһазлау.

Әлеге эшләрне комплекслы рәвештә, бер үк вакытта энергия ресурсларын экономияләүнең иң яхшы нәтиҗәләренә ирешү өчен йорт һәм фатир саен исәпләү узелларын урнаштыру/алыштыру максатка ярашлы. Күрсәтелгән чаралар күпфатирлы торак йортларның күбесендә массакүләм уздырылырга мөмкин, чөнки берничә тапкыр Россиянең урта полосасында эксплуатацияләүнең реаль шартларында нәтиҗәлелеккә тикшерү узды.
Торак секторында программа чараларын гамәлгә ашыру нәтиҗәсендә энергетика ресурсларын экономияләү күрсәткечләре таблицада китерелде.

2016 елга аларның энергетик нәтиҗәлелеген арттыру буенча эшләр күләменә кертелергә тиешле торак йортларның адреслы исемлеген, әлеге эш төренә СРО кертү мөмкинлеге булган махсуслаштырылган оешманы җәлеп итеп, биналарны энергетик тикшерү нәтиҗәләре буенча формалаштырырга кирәк.

Таблица 4.2.1

№	күрсәткечләр	Барлыгы 2016-2020 елларга.	шул исәптән еллар буенча				
			2016 ел	2017 ел	2018 ел	2019 ел	2020 ел
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Электр энергиясен куллануның еллык кыскаруы, мең кВт*сәг	390,4	-	158,0	235,9	313,1	390,4
2.	Су куллануның еллык кимүе, мең куб м.	60,3	-	26,0	39,1	49,3	60,3
3.	Табигый газ куллануның еллык кыскаруы, мең куб м.	1 005,5	-	-484,4	27,4	517,1	1 005,5
4.	**Тотрыкланган ягулык-энергетика ресурсларының бәясе, мең сум**	**5 215,9**	**-**	**-387,8**	**1 566,8**	**3 382,6**	**5 215,9**

4.3. Энергия ресурсларын кулланууны коммерцияле исәпкә алу системасын оештыру

Энергия ресурсларын барлык этапларда исәпкә алуны оештыру (җитештерү, бүлү, куллану) барлык энергия саклаучы чаралар өчен база җибәрү пункты булып тора. Арча районында исәпкә алу төеннәрен урнаштыру программасын гамәлгә ашыру кулланучыларның энергия ресурслары өчен түләүгә средстволарын реаль экономияләвен күрсәтә, җитештерү һәм энергия куллану процессында катнашучыларны энергияне сак тотуны матди стимуллаштыру механизмнары өчен шартлар тудыра, шулай ук зур югалтулар булган участокларны ачыкларга, энергияне сак тоту чараларын гамәлгә кертү нәтиҗәләрен контрольдә тотарга мөмкинлек бирә.

Хәзерге вакытта ӘМРның бер кешесенә уртача чагыштырма су куллану тәүлегенә 26,0 л/сут тәшкил итә, тулаем район буенча куллануны исәпкә алып, коммерция приборлары белән тәэмин ителеш дәрәҗәсе - 87%, шул исәптән күпфатирлы торак фондында - 98%, калган куллану өчен билгеләнгән су өчен исәпләүләр расланган нормативлар буенча гамәлгә ашырыла. Тәҗрибә күрсәткәнчә, торак йортларда һәм фатирларда исәпкә алу приборларын урнаштыру, комфортлылык дәрәҗәсен киметмичә, 10-15% ка исәпләнгән су куллануны киметергә мөмкинлек бирә, моннан тыш челтәрләрдәге югалтулар күләмен бәяләргә мөмкин була, бу эксплуатацияләүче оешмаларны утечкаларны бетерү проблемасына тагын да җентекле игътибар бирергә мәҗбүр итә.

АМР буенча уртача исәпләү приборлары (нигездә, объектлы һәм гомумйорт) белән тәэмин ителеш нибары 54 % тәшкил итә. Коммерциячел исәпкә алу системасы булмау һәм муниципаль дәрәҗәдә расланган нормативларны җылылык белән тәэмин итүче оешма белән үзара исәп-хисапларда куллануга бәйле рәвештә, җылылык өчен түләү өчен акчаларны кулланучыларга күчерүне 2015 ел йомгаклары буенча 3,5 - 4,0 млн. сум күләмендә бәяләргә мөмкин.

Электр энергиясен куллану өлешендә АМР буенча исәпләү приборлары күрсәткечләре буенча отпуск күләме бүгенге көнгә 100% тәшкил итә, шул исәптән МКД буенча - 100%. Әмма куллану өчен үзара исәп-хисапларда кулланыла торган электр счетчикларының бер өлеше (бигрәк тә иске йортларда), искергән механик бер тарифлы модельләр, тәүлекнең вакытына, ял яки эш көннәренә бәйле тарифлар буенча тулы кыйммәтле дифференциацияләнгән исәпкә алуны оештырып булмый.

Энергия ресурсларын исәпкә алуның коллектив (гомумйорт) төеннәрен урнаштыруны исәпкә алуның индивидуаль (поквартир) приборларын кертү белән параллель рәвештә максатка ярашлы.

Индивидуаль исәпләрдән аермалы буларак, исәпкә алуның гомумйорт тоеннәре куллану күләмнәрен генә түгел, ә ресурсларның сыйфатын (басымны, температураны һ.б.) параметрларын да контрольдә тотарга мөмкинлек бирә, аларны үтәмәү куллану күләменең тигез артуына китерергә мөмкин. Моннан тыш, гомумйорт исәпкә алу приборлары, ресурслар белән тәэмин итүче оешмалар белән исәп-хисап ясаганда, су яки җылылык энергиясе югалтуларын төгәл билгеләргә, күпфатирлы йортны су һәм җылылык белән тәэмин итү системаларында агынтыларны ачыкларга мөмкинлек бирә, һәм тулаем алганда, ресурсларны сак тоту өчен реаль мөмкинлекләр бирә. Гомуми йорт исәпкә алу приборын урнаштыру югалтулар барлыкка килү урыннарын локальләштерергә мөмкинлек бирә - йорт челтәрләрендә яки тәэмин итүче челтәрләр участогында.

Программаның чагыштырма күрсәткечләре түбәндәгечә.4.3 нче таблица.1

4.3 нче таблица.1 АМР буенча энергия ресурсларын куллануны коммерциячел исәпкә алу приборларын кертү программасы

күрсәткечләр	2016-2020 елларга	шул исәптән еллар буенча				
		2016	2017	2018	2019	2020
Электр энергиясен исәпкә алуның билгеләнә торган приборлары, данә	**5 660**	**500**	**765**	**1330**	**1465**	**1600**
Билгеләнә торган су исәпләү приборларының колы, шт.	**6 100**	**1 800**	**4 300**	**0**	**0**	**0**
Электр энергиясен исәпләү приборларын урнаштыруга тотылган барлык чыгымнар, млн. сум.	11,44	1,09	1,53	2,67	2,94	3,21
Су исәпләү приборларын урнаштыруга тотылган барлык чыгымнар, млн. сум.	6,69	2,03	4,66	0,00	0,00	0,00

4-2 нче рәсем

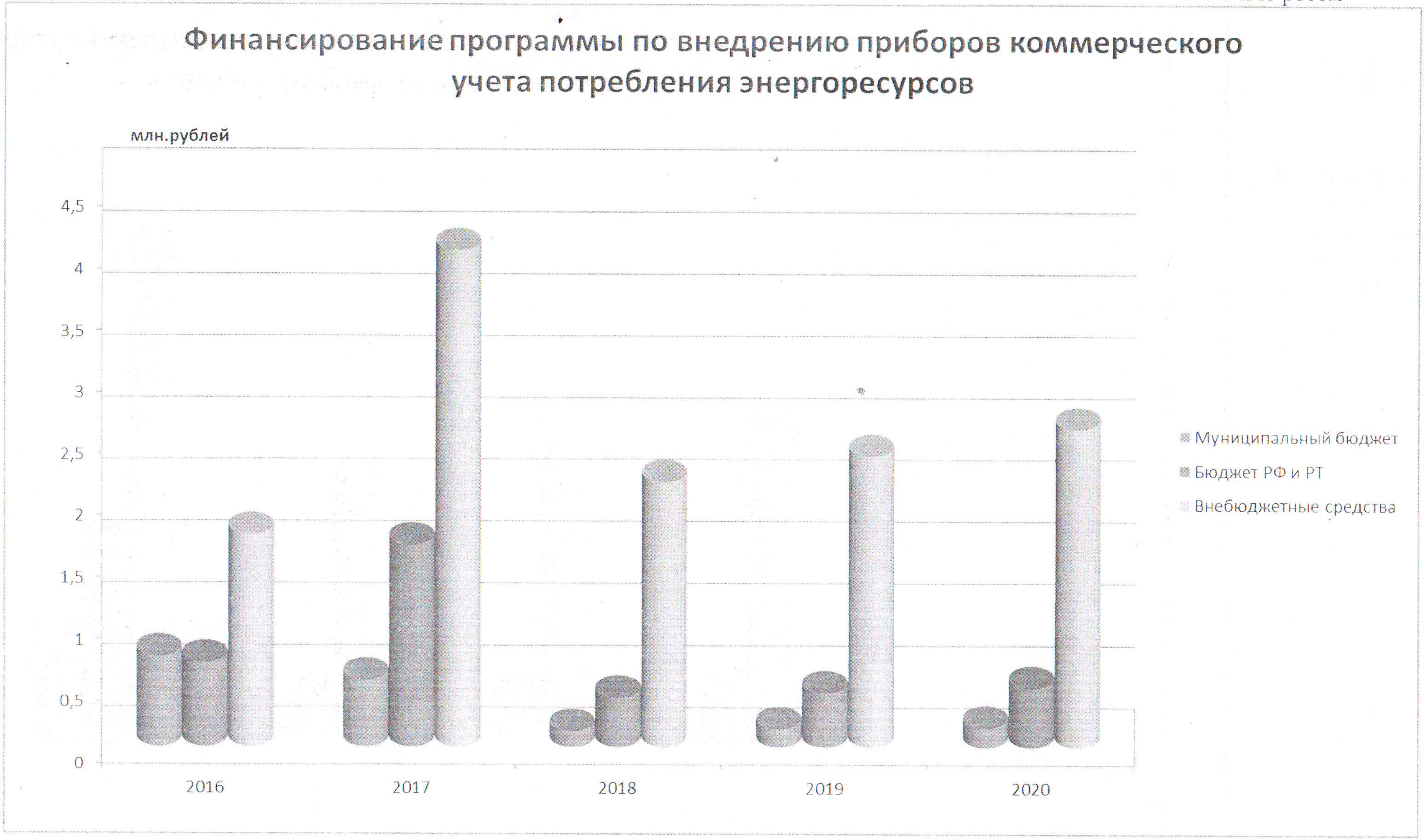
Финансирование программы по внедрению приборов коммерческого учета потребления энергоресурсов
млн.рублей
4,5
4
3,5
3
2,5
2
1,5
1
0,5
0
2016
2017
2018
2019
2020
Муниципальный бюджет
Бюджет РФ и РТ
Внебюджетные средства

Биредә Программаны финанслауның бюджеттан тыш чыганаклары дигәндә, нигездә, билгеләнгән озак сроклы (энергияне сак тотучы чараның үз-үзен аклау срогы ким булмаган вакытка) тарифта янга калдырылган энергия сервисы компанияләре акчалары күздә тотыла. Закон белән торак урыннары милекчеләренең энергия ресурсларын куллануны приборлар исәбенә үз вакытында күчү буенча җаваплылыгы тогәл язылганга күрә, кулланучылар акчалары шулай ук исәпләү тоеннәрен сатып алу, урнаштыру/алыштыру Программасында да каралган. Шулай ук күрсәтелгән максатларга лизинг компанияләре акчаларын җәлеп итәргә мөмкин.

Гомумән алганда, исәпләү приборлары (беренче чиратта - җылылык энергиясе) белән җиһазландыруның гомумроссия күрсәткечләрен исәпкә алып, шулай ук энергия ресурсларын коммерция исәбенә алуга күчүнең шактый кыска срокларын исәпкә алып, якын арада турыдан-туры җиһазларга, исәп узелларына да, шулай ук кабул итү шартларында үз я заем акчаларын әлеге эшкә кертергә әзер энергия сервисы компанияләре тарафыннан тиешле хезмәт күрсәтүләрнең тәкъдимнәренә дә ихтыяҗ артуын фаразларга мөмкин.

Әлеге шартларда энергияне сак тоту һәм энергия нәтиҗәлелеген арттыру буенча региональ программаларны гамәлгә ашыруга чыгымнар өлешен финанслауга әзер һәм күрсәтелгән чараларны оештыруга кичекмәстән керешә торган регионнар отышлырак хәлдә калалар.

Энергия ресурсларын коммерция исәбенә күчерү программасының актуальлеге кайбер социаль һәм икътисадый факторларга бәйле. Социаль факторлар күрсәтелә торган коммуналь хезмәтләрнең сыйфатына, икътисадый факторлар - коммуналь хезмәтләр өчен халыкның югары түләүләренә бәйле.

Индивидуаль исәпләү приборларын эксплуатацияләгәндә мәсьәләләрнең берсе - аларны ремонтлау һәм тикшерү, чонки хәзерге вакытта йорт эчендәге инженерлык челтәрләрен һәм күпфатирлы торак йортларның җиһазларын карап тоту һәм ремонтлау тарифларында индивидуаль исәпләү приборларын ремонтлау һәм тикшерү өчен акча каралмаган. Әлеге тарифлар торак урыннар милекчеләре тарафыннан расланырга тиеш. Моннан тыш, тикшерү, ремонт ясау һәм исәпкә алу приборларын алыштыру өчен районда халыкка хезмәт күрсәтү өчен тиешле сервис хезмәтләре булырга тиеш.

5. Программаны гамәлгә ашыру нәтиҗәләрен бәяләү индикаторлары исемлеге

Әлеге Программаны гамәлгә ашыру нәтиҗәләрен бәяләү индикаторлары исемлеге Россия Федерациясе Региональ үсеш министрлыгының методик тәкъдимнәренә туры килә (Таблица.51). Күрсәткечләрнең динамикасын (үзгәрүен) чагылдыра торган максатчан күрсәткечләр 2015 елның тиешле күрсәткечләренә карата хисаплана, ә энергетика ресурсларын исәпкә алу приборлары белән җиһазлануның максатчан күрсәткечләре энергия белән тәэмин итү инфраструктурасына тоташтырылган объектларга карата исәпләнә.

Энергияне сак тоту һәм энергетика нәтиҗәлелеген күтәрү өлкәсендә максатчан күрсәткечләр күрсәткечләрен исәпләгәндә, чагыштырма шартларда, шул исәптән, программа чараларын үткәрүгә бәйле булмаган энергетика ресурсларының структурасын һәм куллану күләмнәрен объектив үзгәртү фаразлары исәпкә алынды.

Таблица.51 Программаның максатчан күрсәткечләре

№	**Күрсәткечләр, күрсәткечләр төркемнәре исеме**	**Үлчәү берәмлекләре**
1	2	3
	Энергияне сак тоту һәм энергия нәтиҗәлелеген арттыру өлкәсендә гомуми максатчан күрсәткечләр	
1.	Муниципаль продуктның энергия сыйдырышлылыгы динамикасы	кг./ мең сум
2.	Исәпләү приборларын кулланып исәпләп чыгарыла торган электр энергиясе күләме, исәпләре	%
3.	Җылылык энергиясе күләмнәре өлеше, исәпләүләр исәпкә алу приборларыннан файдаланып башкарыла торган	%
4.	Исәпләү приборларыннан файдаланып исәпләнелә торган су күләмнәре, су күләмнәре өлеше	%
5.	Исәпләү приборларыннан файдаланып исәпләп чыгарыла торган табигый газ күләмнәре өлеше	%
6.	Муниципаль программаны финанслауның гомуми күләмендә энергияне сак тоту һәм энергетика нәтиҗәлелеген арттыру чараларын финанслау өчен кулланыла торган бюджеттан тыш чаралар күләме	%
7.	Яңартыла торган энергия чыганакларын яисә икенчел энергетика ресурсларын кулланып, энергетика ресурсларын җитештерү күләмен үзгәртү	т.б.
8.	Яңартыла торган энергия чыганакларын яисә икенчел энергетика ресурсларын кулланып җитештерелә торган энергетика ресурслары өлеше	%
	Энергетика ресурсларының аерым төрләре буенча экономияне чагылдыра торган максатчан күрсәткечләр	
1.	Табигый чагылышта электр энергиясен экономияләү	мең кВтч
2.	Электр энергиясен экономияләү бәясе чагылышында	мең сум
3.	Табигый чагылышта җылылык энергиясен экономияләү	мең Гкал
4.	Кыйммәтле чагылышта җылылык энергиясен экономияләү	мең сум
5.	Табигый аңлатмада суны экономияләү	мең м.куб
6.	Кыйммәтле аңлатмада суны экономияләү	мең сум
7.	Табигый газны табигый аңлатмада экономияләү	мең куб.м.
8.	Кыйммәтле аңлатмада табигый газны экономияләү	сум

Бюджет секторында максатчан күрсәткечләр		
1.	Җылылык, электр энергиясе, су, исәпләүләр исәпкә алу приборларыннан файдаланып башкарыла торган өстәмә чыгымнар	Гкал/кв.м, кВтч/чел, куб.м./чел.
2.	Җылылык, электр энергиясен, суны, исәп-хисап ысулларын кулланып исәпләп чыгарыла торган энергия, электр энергиясен, суны тоту	Гкал/кв.м, кВтч/чел, куб.м./чел.
3	Исәпләү приборларыннан файдаланып исәпләп чыгарыла торган җылылык, электр энергиясе, су чыгымнарының чагыштырма үзгәреше	Гкал/кв.м, кВтч/чел, куб.м./чел.
4.	Исәп-хисап ысулларын кулланып исәпләп чыгарыла торган җылылык, электр энергиясе, су чыгымнарының чагыштырма үзгәреше	Гкал/кв.м, кВтч/чел, куб.м./чел.
5.	Җылылык, электр энергиясенең, суның исәп-хисап тотуының чагыштырма исәп-хисап чыгымнары, чагыштырма чыгымнарга карата мөнәсәбәтләрне үзгәртү, аларны исәпләү приборларыннан файдаланып исәпләү	-
6.	Исәпләү приборларыннан файдаланып исәпләп чыгарыла торган электр энергиясе, җылылык энергиясе, су, табигый газ күләмнәре өлеше	%
7.	Бюджет учреждениеләренең энергетика ресурслары белән тәэмин итүгә муниципаль бюджет чыгымнары өлеше	%
8.	Бюджет учреждениеләренең энергетика ресурслары белән тәэмин итүгә муниципаль бюджет чыгымнары динамикасы	мең сум
9.	Коммуналь комплекс оешмаларына ягулык алуга субсидияләр бирүгә муниципаль бюджет чыгымнары өлеше	%
10.	Коммуналь комплекс оешмаларына ягулык алуга субсидияләр бирүгә муниципаль бюджет чыгымнары динамикасы	мең сум
11.	Үзенә карата мәҗбүри энергетика тикшерүе үткәрелгән муниципаль бюджет исәбеннән финанслана торган бюджет учреждениеләре өлеше	%
12.	Муниципаль заказчылар тарафыннан төзелгән энергия сервисы килешүләре саны	данә
13.	Энергия сервисы килешүләре төзелгән дәүләт, муниципаль заказчылар өлеше	%
14.	Энергетика нәтиҗәлелеге таләпләре нигезендә муниципаль ихтыяҗлар өчен сатып алына торган товарлар, эшләр, хезмәтләр өлеше	%
15.	Торак урыны һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләү буенча гражданнарга социаль ярдәм күрсәтү өчен муниципаль бюджет чыгымнары	мең сум/кеше
Торак фондында максатчан күрсәткечләр		
1.	Торак йортларда (индивидуаль һәм күпфатирлы) кулланыла торган электр энергиясе, җылылык энергиясе, су, табигый газ күләмнәре өлеше, алар өчен исәпләүләр исәпкә алу приборларыннан (күмәк, индивидуаль) файдаланып башкарыла.	%
2.	Энергетика тикшерүе үткәрелгән торак йортлар саны	данә
3.	Торак йортларда (индивидуаль һәм күпфатирлы йортларда) электр энергиясен, җылылык энергиясен, суны, табигый газны чагыштырмача тоту, алар өчен исәпләү приборларыннан файдаланып исәпләүләр башкарыла.	Гкал/кв.м, кВтч/чел., куб.м./чел., мең куб.м./кв.м.
4.	Торак йортларда (индивидуаль һәм күпфатирлы йортларда) электр энергиясен, җылылык энергиясен, суны, табигый газны чагыштырмача тоту, алар өчен исәп-хисап ысулларын кулланып исәпләүләр башкарыла.	Гкал/кв.м, кВтч/чел., куб.м./чел., мең куб.м./кв.м.
5.	Торак йортларда (индивидуаль һәм күпфатирлы) электр энергиясенең, җылылык энергиясенең, суның, табигый газның чагыштырма чыгымнарын үзгәртү, аларны исәпләү приборларыннан файдаланып исәпләү башкарыла.	Гкал/кв.м, кВтч/чел., куб.м./чел., мең куб.м./кв.м.

№	Күрсәткечләр, күрсәткечләр төркемнәре исеме	үлчәү берәмлекл әре
1	2	3
	Энергияне сак тоту һәм энергия нәтиҗәлелеген арттыру өлкәсендә гомуми максатчан күрсәткечләр	
1.	Муниципаль продуктның энергия сыйдырышлылыгы динамикасы	кг./ мең сум
2.	Исәпләү приборларын кулланып исәпләп чыгарыла торган электр энергиясе күләме, исәпләре	%
3.	Җылылык энергиясе күләмнәре өлеше, исәпләүләр исәпкә алу приборларыннан файдаланып башкарыла торган	%
4.	Исәпләү приборларыннан файдаланып исәпләнелә торган су күләмнәре, су күләмнәре өлеше	%
5.	Исәпләү приборларыннан файдаланып исәпләп чыгарыла торган табигый газ күләмнәре өлеше	%
6.	Муниципаль программаны финанслауның гомуми күләмендә энергияне сак тоту һәм энергетика нәтиҗәлелеген арттыру чараларын финанслау өчен кулланыла торган бюджеттан тыш чаралар күләме	%
7.	Яңартыла торган энергия чыганакларын яисә икенчел энергетика ресурсларын кулланып, энергетика ресурсларын җитештерү күләмен үзгәртү	т.б.
8.	Яңартыла торган энергия чыганакларын яисә икенчел энергетика ресурсларын кулланып җитештерелә торган энергетика ресурслары өлеше	%
	Энергетика ресурсларының аерым төрләре буенча экономияне чагылдыра торган максатчан күрсәткечләр	
1.	Табигый чагылышта электр энергиясен экономияләү	мең кВтч
2.	Электр энергиясен экономияләү бәясе чагылышында	мең сум
3.	Табигый чагылышта җылылык энергиясен экономияләү	мең Гкал
4.	Кыйммәтле чагылышта җылылык энергиясен экономияләү	мең сум
5.	Табигый аңлатмада суны экономияләү	мең м.куб
6.	Кыйммәтле аңлатмада суны экономияләү	мең сум
7.	Табигый газны табигый аңлатмада экономияләү	мең куб.м.
8.	Кыйммәтле аңлатмада табигый газны экономияләү	сум
	Бюджет секторында максатчан күрсәткечләр	
1.	Җылылык, электр энергиясе, су, исәпләүләр исәпкә алу приборларыннан файдаланып башкарыла торган өстәмә чыгымнар	Гкал/кв.м, кВтч/чел, куб.м./чел.
6.	Торак йортларда (индивидуаль һәм күпфатирлы) электр энергиясенең, җылылык энергиясенең, суның, табигый газның чагыштырма чыгымнарын үзгәртү, аларны исәпләү ысулларын (куллану нормативларын) кулланып исәпләп чыгарыла.	Гкал/кв.м, кВтч/чел., куб.м./чел., мең куб.м./кв.м.
7.	Исәпләү приборлары кулланып исәпләп чыгарыла торган электр энергиясе, җылылык энергиясе, су, табигый газ чыгымнарының чагыштырма чыгымнары нисбәтен үзгәртү	
	Коммуналь инфраструктура системаларында максатчан күрсәткечләр	
1.	Җылылык энергиясен эшләүгә ягулыкның чагыштырма чыгымын үзгәртү	кгу.т./Гкал
2.	Аны тапшырганда җылылык энергиясен югалту күләме	Гкал
3.	Тапшырганда су югалту күләме	куб.м.
4.	Су тапшырганда (транспортировкада) кулланыла торган электр энергиясе күләмнәрен үзгәртү динамикасы	кВтч
	Транспорт комплексында максатчан күрсәткечләр	
1.	Җәмгать транспортына караган транспорт чараларының мотор ягулыгын куллану буенча югары экономияләләр саны динамикасы	%

Программаның максатчан күрсәткечләренең әһәмияте әлеге Программага 1-9 кушымталарында китерелгән.

6. Арча муниципаль районының энергетика балансы һәм энергияне сак тоту потенциалы

Арча районы энергетика балансының төп хисап һәм планлы күрсәткечләре түбәндәгечә китерелгән.Таблица.61

Таблица.61 АМР энергетика балансының төп күрсәткечләре

№	Күрсәткечләрнең аталышы	2015 г.	2016 ел
Җылылык белән тәэмин итү			
1	Җылылык энергиясе җитештерелде, мең Гкал	14,76	14,76
2	Җылылык энергиясе җибәрелде, мең Гкал	13,51	13,51
3	шул исәптән халыкка, мең Гкал	0,041	0,041
4	Җылылык энергиясен югалтулар, мең Гкал	0,881	0,881
5	Югалтуларның чагыштырма авырлыгы, %	6,5	6,5
Су белән тәэмин ителеш			
1	Су челтәренә китерелде, мең куб м.	687	687
2	Кулланучыларга су җибәрелгән, мең куб м.	658,2	658,2
3	шул исәптән халыкка, мең куб м.		
4	Су тот, мең куб м.	28,8	28,8
5	Югалтуларның чагыштырма авырлыгы, %	4,2	4,2
Электр белән тәэмин итү			
1	Электр энергиясен куллану, мең кВт*сәг	88855	91692
2	шул исәптән халык белән, мең кВт*ч	36722	37970
Газоснабжение			
1	Табигый газ куллану, мең куб м.	76 558	78 120
2	шул исәптән халкы белән, мең куб м.	54 010	54 533

Арча районы буенча энергияне сак тотуның норматив потенциалы якынча түбәндәге чагыштырма күрсәткечләрдә бәяләнә:

- электр энергиясе буенча - 17 - 20 %;
- су буенча - 15 - 18 %;
- газ буенча - 1,5 - 2,0%.

6.1. Торак йортларны энергетик тикшерү һәм паспортлаштыру

Торак йортларны энергетик тикшерүләрнең төп бурычы энергетика ресурсларын югары куллану сәбәпләрен ачыклау һәм әлеге күрсәткечләрне киметү ысулларын билгеләү. Энергетика тикшеренүләрен үтәү тәртибе даими характерда.

Энергетика тикшерүе торак йортларны энергетика тикшерүе турындагы расланган нигезләмә нигезендә гамәлгә ашырыла. Энергетика тикшеренүләре буенча эшләр өч этапны күздә тота:

- торак йортларда энергия куллануны мониторинглау;

- энергия ресурсларын куллануның аеруча югары күрсәткечләренә ия торак йортлар исемлеген төзү;

- торак йортларны турыдан-туры энергетик тикшерүләр.

Энергетика тикшерүенә СРО кертү мөмкинлеге булган махсуслаштырылган оешмалар рөхсәт ителә.

Планлы чара буларак энергетика паспортлаштыруы барлык күп фатирлы торак йортларны да колачларга тиеш. Эш 2018 елга кадәр башкарылырга тиеш. Кабат паспортлаштыру чоры торак йортларны энергетика паспортлаштыруы турындагы расланган нигезләмә белән билгеләнә.

2016 елда Арча муниципаль районының башкарма комитеты түбәндәгеләрне эшләргә һәм расларга тиеш:

торак йортларның энергетика паспорты турындагы нигезләмә;

торак йортларны энергетик тикшерүләр графигы;

торак йортларның энергия куллануын мониторинглау тәртибе.

Энергетика тикшерүе нәтиҗәләре буенча төзелгән энергетика паспортында түбәндәге мәгълүмат булырга тиеш:

1) кулланыла торган энергетика ресурсларын исәпкә алу приборлары белән тәэмин итү турында;

2) кулланыла торган энергетика ресурслары күләме турында һәм аларны үзгәртү турында;

3) энергетика нәтиҗәлелеге күрсәткечләре турында;

4) энергияне сак тоту потенциалы турында, шул исәптән табигый чагылышта энергетика ресурсларын мөмкин булган экономияләрен бәяләү турында;

5) энергияне сак тоту һәм энергетика нәтиҗәлелеген арттыру буенча типлаштырылган чаралар исемлеге турында.

Паспортлаштыру нәтиҗәләре программалы чорга программа чараларын формалаштыру өчен нигез булырга тиеш. Гамәлдәге паспортта корректировкалар рәвешендә вакытыннан алда паспортлаштыру энергияне сак тоту буенча чаралар

башкарылган яисә капиталь ремонт яисә реконструкция эшләре башкарылган йортлар буенча гамәлгә ашырыла.

Этап 1. Торак йортларда энергия куллануны мониторинглау

Энергия ресурсларын куллануның түбәндәге аерым күрсәткечләрен бәйләп, электр энергиясен, җылылык энергиясен, суны, торак йортлардагы газны куллануны анализлауны оештыру:

- айга гомуми мәйданның 1 кв. метрына ягулык (җылылык бирү чорына);

ГВС в Гкал на 1 человека;

- аена 1 кешегә кВт- сәг тә электр энергиясе;

- аена 1 кешегә куб.м табигый газ.

Этап 2. Энергия ресурсларын куллануның аеруча югары күрсәткечләре булган торак йортлар исемлеген төзү

Еллык куллану нәтиҗәләре буенча энергия ресурсларын чагыштырмача куллануның иң югары күрсәткечләре булган торак йортлар исемлеге билгеләнә, бу исемлеккә энергия ресурслары белән тәэмин ителеш белән ачык проблемалар ачыкланган торак йортлар кертелә. Йортларның гомуми исемлеге энергетика тикшеренүләренең еллык планы рәвешендә раслана.

Этап 3. Энергетика тикшерүләре

Энергия ресурсларын куллануны киметү буенча конкрет техник карарлар әзерләп, торак йортларны энергетик тикшерүләрнең еллык планын үтәү. Барлык чаралар энергияне сак тоту һәм энергетика нәтиҗәлелеген күтәрү муниципаль программасын гамәлгә ашыру планына кертелә.

6.2. Социаль өлкә объектларын һәм муниципаль предприятиеләрне энергетика тикшерүе һәм паспортлаштыру

Планлы чара буларак энергетика паспортлаштыруы шулай ук социаль өлкәнең барлык объектларын, муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне, беренче чиратта мәгариф һәм сәламәтлек саклау учреждениеләрен үз эченә алырга тиеш. 2009 елның 23 декабрендәге 261-ФЗ номерлы федераль законның 16 нчы маддәсенең 2 нче пунктында бюджет өлкәсе объектларын энергетика тикшерүе һәм паспортлаштыру эше тулысынча 31.12.2012 елга кадәр башкарылырга тиеш; кабат паспортлаштыру чоры закон таләпләре белән 5 елга кимендә 1 тапкыр билгеләнә.

2016 елда Арча муниципаль районының башкарма комитеты түбәндәгеләрне эшләргә һәм расларга тиеш:

- бюджет өлкәсе объектлары өчен энергетика паспорты формасы;

- бюджет өлкәсе объектларын энергетика паспортлаштыруы турындагы нигезләмә;

- бюджет өлкәсе объектларында энергия куллануны мониторинглау тәртибе.

Эшне оештыру һәм аның этаплары торак йортлар өчен булган принцип буенча формалаша.

Бюджет учреждениеләрен, дәүләт һәм муниципаль предприятиеләрне, шулай ук 5,0 млн. сум күләмендә социаль объектларны энергетик тикшерүгә чыгымнар Арча муниципаль районының, республика һәм федераль бюджетларның берләштерелгән бюджеты хисабына - бюджет буйсынуындагы дәрәҗәгә карап, күздә тотылырга тиеш.

7. Кулланучы электр куәтен кыскарту

Бүлекнең максаты - кулланыла торган электр куәтен киметү, яңа чыганаклар төзелешенә альтернатива буларак куәт кытлыгын бетерү методларының берсе буларак.

Программа кысаларында сәнәгать булмаган электр энергиясен кулланучыларда реактив куәтне компенсацияләү белән турыдан-туры яисә читләтеп бәйле эшләрне оештыру планлаштырыла.

1. Электр энергиясен куллануны акылы рәвештә пик сәгатьләрдә чикләүгә юнәлдерелгән энергияне сак тотуны пропагандалау буенча кулланучылар белән эшләү. Әлеге чара иң югары нокталарда куллануның максимумын 10% ка кадәр киметергә мөмкинлек бирә.

2. Кулланучыларның барлык төркемнәрендә электр энергиясен исәпкә алу приборларын төнлә энергия куллануны бер үк вакытта тарифлы тариф белән стимуллаштыруга алмаштыру.

3. Салкын чорларда җылылык сыйфатын тикшереп тору һәм урыннарны җылыту өчен электр җылыткычларыннан файдалануны булдырмау максатларында кулланучыларның барлыкка килә торган дискомфортка шикаятьләрен китереп чыгару сәбәпләрен оператив рәвештә бетерү.

8. Программаның пилот проектлары сыйфатында гадәти булмаган һәм торгызыла торган энергия чыганаклары

Россиядә барлыкка килгән энергия белән тәэмин итү системасы, нигездә, ягулыкның каралмаган төрләрен 85 %ка кулланучы эре энергия чыганакларында, могаен, алга таба да кече энергетика комплексы инфраструктурасында үзенең төп ролен саклап калуга юнәлеш тотачак. Энергетика тармагының ышанычлы һәм квалификациясез эшләве өчен мондый интеграция якын киләчәктә илнең сәнәгать регионнары икътисадының алга таба үсешен тәэмин итәргә мөмкинлек бирәчәк.

Шуның белән бергә, төрле бәяләүләр буенча илебез территориясенең 50 дән 70% ка кадәре яңарту һәм төп модернизация таләп итә торган автоном чыганаклардан электр энергиясе белән тәэмин ителә. Билгеле сәбәпләр буенча, ягулыкның казылма төрләре бәясе, экологик һәм энергетик таләпләре яңартыла торган энергия чыганакларын үстерү өчен кирәкле шартлар тудыра һәм Россиядә дә үзәкләштерелгән һәм үзәкләштерелгән энергия белән тәэмин итү зоналарында уңай шартлар тудыра.

Гадәти булмаган һәм яңартыла торган энергия чыганаклары нигезендә электр һәм җылылык генерациясе объектлары, кагыйдә буларак, югары фән һәм капитал сыешлылык белән аерылып тора. Әмма аларда ягулык өлеше булмау исәбенә алар традицион энергия чыганаклары белән чагыштырганда көндәшлеккә сәләтле булалар. Хәзерге вакытта Россиядә әлеге үзенчәлекләр нигезендә торгызыла торган чыганаклар базасында энергия җайланмалары төзүнең киң инвестицион җәлеп итүчән базары формалаша.

Инновацион техник чишелешләрне гамәлгә кертү тәҗрибәсе шуны күрсәтә: радицион булмаган, йә яңартыла торган перспектив чыганакларны үзләштерүнең беренче этапларында энергия максатчан тырышлык һәм чаралар кирәк, чөнки яңа җайланмаларның икътисадый нәтиҗәлелегенә башлангыч юнәлеш бирү аларны үзләштерү процессын кыенлаштыра. Дәүләт, муниципаль ярдәмнән тыш, энергиянең традицион булмаган һәм яңартыла торган чыганакларын кертү проектларын гамәлгә ашыруда актив катнашу, әлеге техник чишелешләрне кертүдә махсуслашкан компанияләр - технологияләр уйлап табучылар (җитештерүчеләр) яисә инжиниринг компанияләре кабул итәргә тиеш.

Традицион булмаган һәм (яисә) яңартыла торган энергия чыганакларын кулланып, югары нәтиҗәле энергия саклаучы төрле проектларны киң кертүнең иң перспективалы механизмы - озак сроклы энергия сервисы килешүләре (контрактлар) нигезендә.

Традицион булмаган яисә яңартыла торган чыганаклар нигезендә кече энергетиканы үстерүне стимуллаштыруда дәүләтнең роле, энергия нәтиҗәлелеге булган предприятиеләргә һәм оешмаларга салымнар һәм җыемнар буенча преференцияләр, уңайлы тариф җайга салуы һ.б. бирүдән гыйбарәт.

2009 елның 23 декабрендәге 261-ФЗ номерлы федераль закон нигезләмәләре үз көченә кергәч, РФ Бюджет кодексында дәүләт һәм муниципаль заказчыларның килешү бәясе экономияле энергия ресурслары бәясенең проценты буларак билгеләнә торган энергия сервисы килешүләрен төзү хокукы беркетелгән. Шул ук вакытта мондый шартнамәнең гамәлдә булу срогын аның буенча бюджет йөкләмәләренең расланган лимитларының гамәлдә булу срокларыннан арттыру рөхсәт ителә.

Шулай ук РФ Салым кодексына төзәтмәләр белән югары класслы энергетика нәтиҗәлелеге объектлары өчен тизләтелгән амортизация куллану хокукы беркетелә.

РФ Салым кодексында табышка салым буенча инвестиция салым кредитын ооштыру хокукы беркетелгән, әгәр ул үз житештерүенең (эшләр, хезмәт күрсәтүләрнең) энергетик нәтиҗәлелеген арттырса, энергия нәтиҗәлелегенең иң югары класслы объектларын булдыруга, энергиянең яңартыла торган чыганакларын булдыруга инвестицияли.

Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2009 елның 8 гыйнварындагы 1-р күрсәтмәсе белән Россиядә торгызыла торган энергия чыганакларын кулланып, электр энергиясен житештерү һәм куллануның максатчан индикаторларының түбәндәге күрсәткечләре билгеләнде:

2016 елда - 1,5 %;

2018 елда - 2,5 %;

2020 елда - 4,5 %.

Әлеге бүлектә куелган бурычка ирешү өчен түбәндәге сынау проектларын гамәлгә ашыру каралган:

- кояш энергиясен куллланучы җайланмаларны тышкы яктырту төрәкләрендә гамәлгә кертү;

- биогазда, агач эшкәртү калдыкларында, биоягулыкта, шул исәптән пиролиз, когенерацион һ.б. калдыкларда җылылык һәм электр генерацияләү җайланмаларын кертү;

- җылылык һәм суыткыч өчен җылылык насослары кертү.

Күрсәтелгән пилот проектларын нигезләү һәм проектлау фаразланган объектларны энергетик яктан тикшергәннән соң гына мөмкин.

Таблица.62 Энергиянең традицион булмаган һәм яңартыла торган чыганакларын куллануны тәкъдим ителә торган пилот проектлары

№	Чара	Нәтиҗә	Чыгымнар
1	Кояш энергиясендә энергияне саклаучы яктырткычлар белән урамнарны яктыртуның брид системалары	Электр энергиясе чыгымын кимендә 50 %ка киметү; электр белән тәэмин итү өзеклекләреннән саклану	Керү бәясе, шул исәптән җиһазлар җибәрү 1 км юлга 500-750 мең сум
2	Биогазда, агач эшкәртү калдыкларында, биоягулыкта җылылык һәм электр белән тәэмин итү җайланмалары	Табигый газны яндырудан китү; электр энергиясен экономияләү; җитештерү һәм куллану калдыкларын эшкәртү	Җиһазларның бәясе 1 кВт куәтле өчен 7-10 мең сум исәбеннән
3	Торак йортларны, административ биналарны җылыту һәм кондиционерлау өчен җылы насослар	Табигый газны яндырудан китү; тышкы су асты җылылык челтәрләреннән бәйсезлек; электр энергиясен 1 кВт-сәг сарыф итү	Җылылык насосларын монтажлау җиһазларының һәм эш-ләренең бәясе - җылылык куәтенең 1 кВтына 50 мең сум исәбеннән

Күрсәтелгән пилот проектларны эшләү барышында техник, оештыру һәм финанс мәсьәләләрен эшкәртү алга таба да традицион булмаган һәм яңартыла торган чыганаклар өлкәсендә иң перспективалы һәм тормышка яраклы техник чишелешләрне сайлап алу һәм гамәлгә ашыру өчен алынган тәҗрибәне файдаланырга мөмкинлек бирәчәк.

9. Кулланучылар арасында аңлату эше

Арча муниципаль районы энергетика системасының нәтиҗәлелеген арттыруның реаль темплары, беренче чиратта, кулланучының энергияне сак тотуга мөнәсәбәтенә, әлеге мәсьәлә буенча халыкның барлык катламнарының белем дәрәҗәсенә бәйле.

Энергияне сак тоту өлкәсендә пропагандалау һәм аңлату эшенең максаты - әлеге проблемага тотрыклы игътибар формалаштыру, энергияне сак тоту мөһимлеге һәм зарурлыгы турында җәмәгатьчелек фикерен булдыру юлы белән район халкын энергияне сак тоту һәм энергетика нәтиҗәлелеген күтәрү процессына җәлеп итү.

Пропаганда нәтиҗәлелегенең максималь нәтиҗәлелеге халыкның һәм хакимиятнең муниципаль органнарының тыгыз элемтәсе шартларында ирешелергә мөмкин.

Программада бу юнәлештә берничә чара каралган:

→ район халкының, предприятие һәм оешмаларның, идарәче компанияләрнең һәм торак милекчеләре ширкәтләренең барлык социаль катламнарын энергияне сак тоту процессына җәлеп итү;

→ конкурентә энергияне сак тоту ысуллары, энергияне сак тоту технологияләренең һәм җайланмаларының өстенлекләре, аларны сайлау һәм эксплуатацияләү үзенчәлекләре турында һәркем файдалана алырлык мәгълүмат бирү;

→ энергия ресурсларына һәм аларны тотуга сакчыл мөнәсәбәтнең абруйлы булуына җәмәгатьчелек мөнәсәбәтенең актив формалашуы;

→ балалар һәм үсмерләр яшеннән тиешле дөньяга карашны формалаштырырга мөмкинлек бирә торган район мәгариф учреждениеләре укучылары арасында энергияне сак тоту нигезләре буенча дәресләр үткәрү.

Программаның әлеге блогының нәтиҗәлелеген 3-5 %ка туры килә торган реклама-пропаганда кампаниясенең нәтиҗәлелегенең уртача күрсәткечләреннән чыгып бәяләргә була, бу подпрограммада китерелгән чараларга тулысынча ирешелә.

Арча районын кулланучылар тарафыннан ел саен 98 мең тоннадан артык энергетика ресурслары тотыла. Энергия куллануны тулаем кыскарту 3 - 5%ка якынча 3 - 5 мең тонна, ягъни ел саен 6,2 - 10,3 млн. сум экономияләргә мөмкинлек бирәчәк.

Энергияне сак тоту һәм энергетика нәтиҗәлелеген арттыру чараларына чыгымнар китерелә.Таблица.91

Таблица.91 Арча районында энергияне сак тотуны пропагандалау чаралары

№	Чаралар исеме	Чыгымнар күләме, мең сум
1.	Район конкурсын түбәндәге исемгә әзерләү һәм уздыру: – энергия нәтиҗәлелеге предприятиесен; – энергия нәтиҗәлелеге товарын; – энергия нәтиҗәлелеге хезмәте күрсәтү; – Энергияне сак тотуның иң яхшы проекты	120,0
2.	Хезмәткәрләр өчен энергияне сак тоту нигезләре буенча семинарлар, түгәрәк өстәлләр, өйрәтү курслары уздыру һәм материаллар әзерләү: – коммуналь өлкә; – социаль өлкә; – муниципаль предприятиеләр; – Идарәче компанияләр һәм ТСЖ	90,0
3.	Түбәндәге темалар буенча укыту-методик әсбаплар эшләү һәм тарату: – «Торак хуҗалыгында энергияне сак тоту»; – «Сәламәтлек саклау һәм мәгариф учреждениеләре өчен энергия саклау»; – «Бюджет өлкәсендә энергияне сак тоту»	80,0
4.	Мәктәпләрдә «энергияне сак тоту дәресләре» үткәрү, энергияне сак тоту темасы буенча уку эшләренең иҗади конкурслары үткәрү	60,0
5.	Коммуналь хезмәтләр өчен түләү турында хәбәрнамәләрнең арткы ягында энергияне сак тоту буенча мәгълүмат урнаштыру	50,0
	БАРЛЫГЫ:	**400,0**

10. Программаны ресурслар белән тәэмин итү һәм планлаштырыла торган социаль-икътисади файда

Программаны финанслауның төп чыганаклары түбәндәгеләр:

1. Арча муниципаль районының берләштерелгән бюджеты акчалары.

2. Энергияне сак тоту һәм энергетика нәтиҗәлелеген арттыру өлкәсендә максатчан программаларны, башка федераль максатчан программаларны гамәлгә ашыру кысаларында федераль бюджеттан, бюджеттан тыш федераль фондлардан субсидияләр.

3. Энергияне сак тоту һәм энергетика нәтиҗәлелеген арттыру өлкәсендә максатчан программаларны, республиканың башка максатчан программаларын гамәлгә ашыру кысаларында Татарстан Республикасы бюджеты чаралары

4. Бюджеттан тыш чаралар, шул исәптән:

– Программада катнашучы предприятиеләрнең һәм оешмаларның үз акчалары;

– ведомство һәм тармак программалары кысаларында бюджеттан тыш чыганаклар;

– энергия сервисы компанияләре акчалары.

5. Энергия ресурсларын кулланучылар - торак йортлар милекчеләре акчалары.

Программа чараларын 2016 - 2020 еллар чорында финанслауның гомуми күләме - 23.485 млн. сум (кара 1), шулардан:Таблица 10.

- ӘМР ның берләшкән бюджеты - 3,653 млн. сум;
- республика бюджеты акчалары - 3,186 млн. сум;
- федераль бюджет акчалары - 1,063 млн. сум;
- бюджеттан тыш чаралар - 15.583 млн. сум;
- халык акчалары - 11,543 млн. сум.

Таблица 10.1

№	Чаралар	Финанслау, мең сум					БАРЛЫГЫ	шул исәптән чыганаклардан				
		2016 ел	2017 ел	2018 ел	2019 ел	2020 ел		ӘМР ның консолидацияләнгән бюджеты	РФ бюджеты	Татарстан Республикасы бюджеты	бюджеттан тыш акчалар	
											БАРЛЫГЫ	шул исәптән кулланучылар акчалары
	Җирле үзидарә органнары, бюджет учреждениеләре, социаль объектлар											
1	Электр энергиясе чыгымнарын исәпләү приборларын суырту/алмаштыру						**225**	225				
2	Су чыгымын исәпкә алу төеннәрен алмаштыру/алмаштыру						**75**	75				
3	Яктыртуның эчке системаларын алыштыру		500	500	800	800	**2 600**	520			2 080	
4	Урам яктырту системаларын алыштыру		300	1 000	1 000	1 200	**3 500**	700			2 800	
	Күпфатирлы торак фонды											
5	Электр энергиясе чыгымнарын исәпләү приборларын суырту/алмаштыру		800	1 170	1 740	2 200	**6 600**	330	660	330	3 760	4 600
6	Су чыгымын исәпкә алу төеннәрен алмаштыру/алмаштыру		800		1 200	1 500	**4 030**	403	403	806	2 418	2 418
7	**Объектларны энергетик тикшерүләр**		2 500	2 500			**5 000**	1 000		1 200	2 800	2 800
8	**Традицион булмаган һәм яңартыла торган энергия чыганакларын кертүнең пилот проектлары**		75	500	800	1 200	**2 575**			850	1 725	1 725
9	**Мониторинг һәм программа белән идарә итү**		100	100	100	100	**400**	400				
	БАРЛЫГЫ		5 075	5 770	5 640	7 000	23 485	3 653	1 063	3 186	15 583	11 543

АМР ның берләштерелгән бюджеты исәбеннән максатчан бюджет финанславы рәвешендә акчалар чараларны гамәлгә ашыруга җибәрелә:

- Программаның мониторингы һәм идарәсе буенча;

- энергия ресурсларын кулланучы муниципаль бюджет учреждениеләрен энергетика тикшерүләренә һәм паспортлаштыруга;

- муниципаль бюджет һәм социаль учреждениеләрне энергия ресурсларын исәпләү приборлары белән җиһазлауга;

- торак фондын исәпкә алу приборлары белән җиһазлау буенча гражданнарга социаль ярдәм күрсәтүгә;

- энергияне сак тотуның норматив-хокукый базасын үстерүгә.

Федераль бюджеттан субсидияләр республика һәм жирле бюджетлардан финанслашу, торак йортларны энергия ресурсларын исәпкә алу приборлары белән җиһазлау буенча финанслашуга җибәрелә.

Бюджеттан тыш чаралар исәбенә энергия сервисы контрактлары кысаларында энергия саклаучы технологияләр, җиһазлар һәм коммерция исәбе тоеннәре кертү чараларын финанслау гамәлгә ашырыла.

Энергетика ресурсларын кулланучылар - торак йортлар милекчеләре акчалары торак фондын индивидуаль һәм гомумйорт исәбе тоеннәре белән тәэмин итү чараларын финанслауга җибәрелә.

Программаның техник-икътисадый күрсәткечләре түбәндәгечә

10 нчы таблица.2 Программаның техник-икътисадый күрсәткечләре

№	күрсәткечләр	2016-2020 елларга	шул исәптән еллар буенча				
			2016	2017	2018	2019	2020
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Электр энергиясен куллануның еллык кыскаруы, мең кВт*сәг	3 708	405	607	809	876	1011
2.	Табигый газ куллануның еллык кыскаруы, мең куб м.	1 549,3	267,4	90,1	289,7	489,3	413,0
3.	Су куллануның еллык кимүе, мең куб м.	59,01	6,44	9,66	12,87	13,95	16,09
4.	Электр энергиясен суммар экономияләү (үсә торган нәтиҗә), мең кВт *сәг		607	1 214	2 023	2 899	3 910
5.	Табигый газ куллануның гомуми кимүе (үсә торган нәтиҗә), мең куб м.		-179,6	-89,6	200,1	689,3	1 102,3
6.	Суның гомуми экономиясе (үсә торган нәтиҗә), мең куб м.		9,66	19,32	32,19	46,14	62,23
7.	Чараларны үтәүгә чыгымнар, мең сум	**25 005**	**1 520**	**5 075**	**5 770**	**5 640**	**7 000**
8.	Тотрыкланган ягулык-энергетика ресурсларының бәясе, мең сум	**45 553,8**	**1 172,3**	**2 724,1**	**7 747,3**	**13 760,7**	**19 761,6**
9.	Чараларның нәтиҗәлелеге, мең сум	**20 548,8**	**-347,7**	**-2 350,9**	**1 977,3**	**8 120,7**	**12 761,6**

- Җылылык энергиясен куллану күләмнәрен кыскарту исәпкә алынмый, чөнки ӘМР объектларын индивидуаль җылытуга күчерү чыгымнары әлеге Программада каралмый.

11. Энергияне сак тотуның норматив-хокукый базасын эшләү

Бүлекнең төп бурычы - энергияне сак тотуның стимуллаштыручы факторларын булдыру. Энергияне сак тоту өлкәсендәге законнарның торышы һәм аның үсеш перспективалары муниципаль программа максатларына һәм бурычларына ирешү факторларының берсе булып тора. Хәзерге вакытта Россия Федерациясендә дә, Татарстан Республикасында да энергияне сак тоту турындагы законнар җитәрлек үсеш алмаган.

2009 елның 23 ноябрендәге «Энергияне сак тоту һәм энергетика нәтиҗәлелеген арттыру турында һәм Россия Федерациясенең аерым закон актларына үзгәрешләр кертү турында» 261-ФЗ яңа кабул ителгән Федераль закон тулы бер башка норматив-хокукый документлар белән үзара бәйләнештә, аларны эшләү һәм кабул итү федераль һәм республика хакимият органнары артында кала.

Аерым алганда, үзләренең энергетик нәтиҗәлелеген күтәрә торган субъектларны стимуллаштыруның икътисадый механизмнары, энергияне сак тоту программаларында катнашучыларга карата тариф һәм техник җайга салу механизмнары эшләнмәгән.

Энергияне сак тоту һәм энергетика нәтиҗәлелеген күтәрү буенча республика максатчан программасы мөһим норматив актларның берсе булырга тиеш.

Әлеге Программа кысаларында 2016 елда түбәндәгеләрне эшләү планлаштырыла:

1. Торак биналарны, социаль өлкә объектларын, муниципаль предприятиеләрне энергетик паспортлаштыру турында нигезләмә;
2. Торак биналарның, социаль өлкә объектларының, муниципаль предприятиеләрнең энергия куллануын мониторинглау тәртибе;
3. Торак бинаның энергетика паспорты формасын;
4. Сәнәгать билгеләнмәгән объектларның энергетика паспорты формасын.